

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 355.02(477)

*І. Г. Ханін,
доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки,
Національний університет водного господарства та природокористування*
*І. Л. Сазонець,
доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой государственного управления,
документознания и информационной деятельности, Национальный университет водного хозяйства и природопользования*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

*Igor G. Hanin,
Doctor of economic Sciences,
National University of water management and nature resources use*
*Igor L. Sazonets,
Doctor of economic Sciences,
National University of water management and nature resources use*

DIRECTION OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF THE MILITARY-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE IN NEW GEOPOLITICAL CONDITIONS

Метою поданої статті є визначення шляхів розбудови підприємств оборонно-промислового комплексу України на основі нової військової доктрини країни в умовах науково-технологічного розвитку в Україні та формування практичних рекомендацій щодо їх розвитку.

The aim of the present article is to identify ways of development of enterprises of the military-industrial complex of Ukraine on the basis of new military doctrine of the country in terms of scientific and technological development in Ukraine and formation of practical recommendations on their development.

Ключові слова: підприємства, оборонний, промисловий, комплекс, військова доктрина, збройні сили, продукція, технології.

Keywords: company, defense, industrial, complex, military doctrine, armed forces, production, technology.

Постановка проблеми. Проблема формування нової економічної системи в якій працюють підприємства оборонно-промислового комплексу України пов'язана з новими домінантами у політичних та гео економічних прагненнях України. Складна внутрішньо - та зовнішньополітична ситуація вимагає нових військово-політичних орієнтирів для України. При обґрунтуванні концептуальних основ військової політики, реалізація яких забезпечила б національну безпеку держави, необхідно визначити три основні складові військової політики: військово-політичну, військово-економічну і військово-технічну.

Для підприємств оборонно-промислового комплексу України головною складовою є військово-економічна складова. Крім зміцнення обороноздатності держави, одним з головних завдань військової політики України є створення сприятливого та безпечного для неї зовнішньополітичного оточення та формування нових орієнтирів співпраці у військовій сфері. Останнє досягається, як правило, нормалізацією військово-політичних відносин із сусідніми країнами та центрами сили, які, врешті-решт, і впливають на військово-політичну обстановку навколо України. На Європейському геополітичному просторі центрами сили є НАТО і Росія. Отже, визначення військово-політичного курсу України полягає передусім у розробці стратегії її поведінки у стосунках з НАТО і Росією.

Аналіз досліджень і публікацій. Провідним науковим центром, що досліджує проблеми реалізації військової доктрини України, умови діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу є Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Вчені цього інституту Бороховостов І.В.[1], Горбулін В.П., Свергунов О.О., Скляр Н.М., Шевцов А.І., Шеховцов В.С. та інші підготували цілу низку наукових статей з цієї тематики, однак відсутність конкретних пропозицій, їх не зовсім комплексний та незбалансований характер приводить до необхідності продовження досліджень в цьому напрямі. Подана стаття підготовлена у відповідності до календарного плану держбюджетної теми «Науково-технологічний розвиток корпоративної економіки на основі паритету цивільної та військової продукції та інформаційної безпеки» яка виконується в Національному університеті водного господарства та природокористування та є складовою частиною комплексу наукових праць з цієї тематики[5].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Військова міць держави ґрунтується на її економічному потенціалі. Провідні індустріальні та постіндустріальні держави становляться сьогодні і головними центрами військової сили. Увага до військово-політичних стосунків з тим чи іншим центром сили має визначатись наявністю в них чинників, що зумовлюють воєнну небезпеку для України. Це: претензії на військово-політичне панування, намагання контролювати політику України та її державні інститути; наявність у стосунках політичних протиріч, в яких сторони переслідують взаємовиключні інтереси; наявність декларованих або прихованих територіальних претензій до України; наявність таких збройних сил і військових структур прилеглих країн, які за своїм складом, можливостями, технічною оснащеністю, структурою, дислокацією, характером бойової підготовки здатні за певних політичних умов реалізувати цілі війни. В цілому вчені проаналізували геополітичні проблеми та виклики, які постали сьогодні перед Україною, але шляхи мобілізації потужного економічного потенціалу на вирішення цих проблем поки що не окреслені. Саме цій проблемі присвячена подана робота.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення напрямів розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України на основі нової військової доктрини країни в умовах науково-технологічного розвитку в Україні та формування практичних рекомендацій щодо їх розвитку.

Основні результати дослідження. За даними Стокгольмського інституту проблем Світу, головні військові країни світу мають наступний фінансовий потенціал в цій сфері (табл.1):

Таблиця 1.
Військові бюджети провідних країн світу

№	Країна	Видатки мільярд.дол.	Частка від ВВП	Частка від світового рівня

1	США	610.0	3.6	34.0
2	КНР	216.0	2.1	12.0
3	Росія	84.5	4.5	4.8
4	Саудівська Аравія	80.8	10.4	4.5
5	Франція	62.3	2.2	3.5
6	Великобританія	60.5	2.2	3.4
7	Індія	50.0	2.4	2.8
8	Німеччина	46.5	1.2	2.6
9	Японія	45.8	1.0	2.6
10	Республіка Корея	36.7	2.6	2.1

Практично всі ці країни на теперішній час є контрагентами військово-промислового комплексу України в різних проявах його функціонування. Відповідно до нової військової стратегії повинна змінюватися конкретна доктрина зовнішньоекономічної співпраці України у оборонно-промисловому комплексі. До конкретних напрямів переорієнтації слід віднести наступні:

- перерозподіл уваги імпортерів озброєнь відносно країн-імпортерів;
- концентрація уваги імпортерів до стратегічного планування військово-технічного співробітництва у контексті взаємовідносин держав та узгодження стратегії імпорту товарів військового призначення з довгостроковими стратегічними планами розвитку збройних сил та інших формувань;

- збільшення в імпорті частки високотехнологічних озброєнь;
- удосконалення міжнародних коопераційних механізмів із виробництва озброєнь;
- вдосконалення або зміна системи розрахунків за постачання військової продукції [5].

Досліджуючи процеси розвитку підприємств військово-оборонного комплексу, можна визначити пріоритетні напрямки та заходи розвитку воєнної економіки [7].

1. Без ризику нанесення збитків національній економіці держава може витратити на національну оборону не менше 4% ВВП.

2. Враховуючи реальне економічне становище держави, вона повинна взяти на себе:

- частку озброєння і військового обладнання, за якою вона володіє сучасним науковим, технічним і виробничим потенціалом, маючи замкнені або більш ніж на 70% замкнені цикли (це ракетно-космічні системи, авіація, танкобудування, суднобудування та інші напрямки);

- ті системи озброєння військової техніки, технології, які користуються попитом на світовому ринку і забезпечують валютні надходження;

- розробку та створення засобів боротьби і захисту, які необхідні будуть у завтрашніх війнах (засоби ведення інформаційної війни, лазерна зброя, зброя надвисокої частоти, інфразвукова зброя, засоби радіоелектронної боротьби та інші); для цього необхідно переорієнтувати стратегію оборонної економіки у напрямку розвитку електроніки і насамперед мікроелектроніки, а також високих, критичних і наукоємних технологій;

- кошти, виділені за статтею "Закупівля озброєння та військової техніки", максимально надавати підприємствам військового комплексу України, а не фінансувати інші держави;

- розробити програму вдосконалення та модернізації існуючих зразків техніки і озброєння на діючих сьогодні ремонтних фондах.

3. Національна оборонна промисловість не повинна на 100% належати державі у тому стані, у якому її успадкувала Україна. Оборонна промисловість може складатися з трьох секторів. Перший сектор - державний. Це та частина підприємств, де зосереджено технології виробництва озброєння і військової техніки. Наукові центри, що відносяться до казенних підприємств, приватизації не підлягають.

Другий сектор - це група підприємств, які випускають продукцію як військового, так і цивільного призначення. Цим підприємствам необхідно дозволити акціонування, але 51% акцій має належати державі, через які вона буде керувати підприємствами в інтересах держави.

Третій сектор - це група підприємств, де мала частка військової продукції, важкий фінансовий стан, і держава не в змозі їх утримувати. Тут необхідно провести повну приватизацію. На величину частки державного майна підприємство повинно виконувати на ньому замовлення МО, забезпечувати оновлення виробничого обладнання, утримувати його у стані мобілізаційної готовності.

4. Витрати на оборону і зусилля, направлені на підтримання міцної оборонної бази, є стимулом, а не перешкодою для економічного зростання країни. Адже сама оборонна сфера, яку звинувачують у всіх бідах, може і повинна стати важливим чинником економічного зростання. Вона має бути не тільки споживачем національного продукту, але і його активним творцем. Адже саме тут зосереджено передовий науковий, технологічний і кадровий потенціали, які можна і треба спрямовувати як на створення військової продукції, здатної забезпечити державі великі валютні надходження, так і на використання наявного потенціалу в інтересах народногосподарського комплексу.

5. При розробці економічної стратегії першочергової уваги заслуговують такі моменти: З метою обґрунтування витрат на оборону і підтримку інших національних пріоритетів необхідно усвідомити, що Україна відноситься до групи країн з середнім військовим потенціалом, а по військовим видаткам - до країн з низькими військовими видатками. І це не тому, що у неї занадто велика армія, вона відповідає світовим нормативам у порівнянні чисельності Збройних Сил до території держави і праце спроможного населення.

З метою недопущення подальшої руйнації економіки країни слід терміново вжити комплекс заходів щодо припинення темпів падіння ВВП, у тому числі залучити науково-технічний та виробничий потенціал оборонного комплексу, який повинен стати ядром перебудови економіки на рівні ресурсозбереження та наукоємних технологій.

Збалансувати частку нагромадження у ВВП, без чого неможливо розраховувати на перспективи державного розвитку як в цілому, так і оборонного комплексу зокрема. Пропонується підняти частку державних видатків у ВВП до 50%. Одним з найголовніших чинників, що потребує першочергової уваги, є продуктивність праці. Зрозуміло, що продуктивність праці забезпечується високорозвиненими продуктивними силами при гарантованому забезпеченні ресурсами. Саме наукові і дослідно-конструкторські розробки, зосереджені в оборонній сфері, можуть стати поштовхом для зростання продуктивності праці через наукову організацію праці, концентрацію ресурсів. Стан підприємств оборонно-промислового комплексу України характеризується наступними характеристиками, що представлені на рис.1.

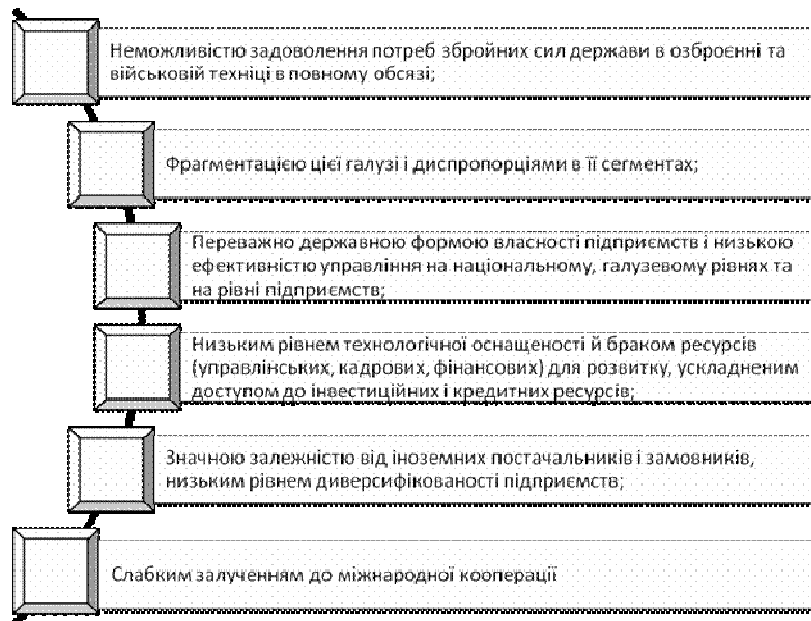

Рис. 1. Стан підприємств оборонно-промислового комплексу України характеризується наступними характеристиками

Серед тактичних напрямів розвитку діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу необхідно виділити наступні: розроблення та виробництво складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України; участь у коопераційних проектах зі створення озброєння та військової техніки складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України; побудова нових виробництв або підприємств з метою виробництва складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України; ліцензійне виробництво складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України; закупівля озброєння та військової техніки за кордоном; пошук альтернативних шляхів компенсації потреби в окремих видах озброєнь [1].

Висновки. Аналіз економічного стану держави та її оборонного комплексу дозволяє зробити висновок, що у теперішніх умовах найефективнішою є система самозабезпечення оборонного комплексу. Тобто, створення такої системи, яка б у процесі своєї виробничої та іншої діяльності могла б створити безперервний грошовий потік, який постійно забезпечувався б тією частиною грошових коштів, які не зміг дати Держбюджет. Досвід китайської армії свідчить, що до 30% свого утримання вона має за рахунок госпрозрахункової діяльності. Основними напрямками позабюджетного фінансування ЗС можуть бути: госпрозрахункова діяльність виробничих підприємств Міністерства оборони та задача в оренду об'єктів військової інфраструктури Радянського Союзу, що залишилися на території України на основі міждержавних угод.

З огляду на проведений аналіз можна погодитися з думкою Академіка В.П. Горбуліна та рекомендувати наступні пропозиції щодо вдосконалення оборонно-промислового комплексу України: визначити в уряді структуру (комітет, чи відповідний їй департамент у Міністерстві економіки і торгівлі України); створити робочу групу з питань підготовки проекту Індикативного плану поглиблення військово-торгівельного співробітництва з європейськими партнерами; проведення багатосторонніх консультацій з представниками ЄС та військово-промислового комплексу України з питань розширення співпраці;

Підготувати Індикативний план розвитку співробітництва до 2022 року та надіслати його до Кабінету Міністрів; розробити план заходів в сфері промислової кооперації військових підприємств [2].

Список використаних джерел.

1. Борохвостов І.В. Вибір шляхів забезпечення збройних сил озброєнням та військовою технікою з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України/І.В. Борохвостов, О.С. Сальнікова // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 1(34). – С. 19-25.
2. Горбулін В.П. Входження ОПК України в Європейський оборонно-промисловий простір /В.П. Горбулін, В.С. Шеховцов, А.І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 1(34). – С. 5-10.
3. Добряк С.Д. Питання інституційної структуризації та нормативного забезпечення воєнної політики України / С.Д.Добряк, Е.М. Лисицин // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 1(34). – С. 11-18.
4. Сазонець І.Л. Міжнародні стандарти безпеки підприємств: навч. посіб./ І.Л. Сазонець. – Рівне. Волин. Обереги, 2015. – 352 с.
5. Свернунов О.О. Стратегічне управління імпортною політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна / О.О. Свернунов // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 1(34). – С. 26-32.
6. Скліар Н.М. Методологія оцінювання воєнно-економічної безпеки, пов'язаної з експортним контролем / Н.М. Скліар, Д.Г.Радов // Стратегічні пріоритети. – 2015. - № 1(34). – С. 34-40.
7. Система економічної безпеки держави / Під. заг. ред. д.е.н., проф. Сухорукова А.І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
8. Українська армія: від бюджету «проїдання» до бюджету розвитку // Військова панорама. – 2011. – 13 грд. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://wartime.org.ua/>

References.

1. Borokhvastov, I.V. and Salmnikova, O.S. (2015), "Vybir shliakhiv zabezpechennia zbroinykh syl ozbroienniam ta viskovoio tekhnikoio z urakhuvanniam mozhlyvosti oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy", *Stratehichni prioryety*, vol. 1(34), pp. 19-25.
2. Horbulin, V.P. Shekhovtsov, V.S. and Shevtsov, A.I. (2015), "Vkhodzhennia OPK Ukrainy v Yevropeiskiy oboronno-promyslovyi prostir", *Stratehichni prioryety*, vol. 1(34), pp. 5-10.
3. Dobriak, Ye.D. and Lysytsyn, E.M. "Pytannia instytutsiinoi strukturyzatsii ta normatyvnoho zabezpechennia voiennoi polityky Ukrainy", *Stratehichni prioryety*, vol. 1(34), pp. 11-18.
4. Sazonets, I.L. (2015), *Mizhnarodni standarty bezpeky pidpriemstv* [International safety standards enterprises], Volyn. Oberihy, Rivne, Ukraine, p.352.
5. Sverhunov, O.O. (2015), "Stratehichne upravlinnia importnoiu politykoio u sferi viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva v umovakh kryz: svitoviy dosvid ta Ukraina", *Stratehichni prioryety*, vol. 1(34), pp. 26-32.
6. Skliar, N.M. and Radov, D.H. (2015), "Metodolohiia otsiniuvannia voienno-ekonomichnoi bezpeky, poviazanoi z eksportnym kontrolom", *Stratehichni prioryety*, vol. 1(34), pp. 34-40.
7. Sukhorukov, A.I. (2009), *Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [The system of economic security], Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky pry RNBO Ukrainy, VD «Stylos», Kyiv, Ukraine, p. 685.
8. "Ukrainska armii: vid biudzhetu «proidannia» do biudzhetu rozvytku", *Viiskova panorama*, 2011, [Online], available at:<http://wartime.org.ua/>

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"